

V propagačných materiáloch, ale i knihách o Prievidzi, aj v tej najnovšej, sa uvádza, že prievidské námestie je „šachovnicového“ typu. Aké sú znaky takéhoto spôsobu výstavby mesta a prislúchajúceho námestia? V čom sa zhoduje tvar nášho námestia s námestiami podobného typu v iných mestách? V súčasnosti je azda najlepším pomocníkom internet, na ktorého stránkach sa dá zistiť takmer všetko. Preto sme aj my využili vyhľadávač Google a po zadaní textu „šachovnicové námestie“ nám bolo ponúknutých niekoľko desiatok odkazov, z ktorých sme použili dvadsaťdva.

Šachovnicové usporiadanie námestia

Na jednej zo stránok sa uvádza vari najstarší výskyt plánovanej výstavby miest, a to obdobie Etruskov. Pred týmto obdobím, teda tie „najstaršie mestá mali ešte nepravidelný pôdorys. Až od 6. – 5. storočia pred Kristom mestá získavajú pravidelný šachovnicový pôdorys a sieť pravouhlých ulíc“. Ale i mestá založené Alexandrom Veľkým majú spravidla tento tvar námestí. Na inej stránke sa uvádza, že šachovnicové námestie sa vyznačuje tým, že má kolmé ulice vychádzajúce z rohov štvorca. Teda základným znakom šachovnicového námestia je jeho pravouhlý, najčastejšie štvorcový tvar, so sieťou priľahlých kolmých ulíc. Spomína sa aj veľkosť štvorca s hranou dĺžky cca 100 metrov. Predpokladá sa, že mestá so šachovnicovým námestím boli budované na základe akéhosi „projektu“, čiže plánovito s istým cieľom výstavby mesta. Túto úvahu možno podporiť aj v Prievidzi existenciou kráľovského domu, listinne potvrdeného rokom 1550, nachádzajúceho sa v tesnej blízkosti námestia.

Podľa uvedeného prievidské námestie spĺňa všetky parametre. V troch rohoch námestia zostali do dnešných dní cesty zachované. Severovýchodný roh zahŕňa Pribinovo námestie. Jeho súčasťou je ulica severným smerom, ktorá vyúsťuje na dnešnú Hviezdoslavovu ulicu poblíž farského kostola. Druhou ulicou (východným smerom) je úzka spojovacia ulica s bývalým Dreveným rínkom, v minulosti s názvom Milkinova ulica. Súbežná ulica so severnou stranou námestia je už spomínaná terajšia Hviezdoslavova ulica a súbežná ulica s východnou stranou námestia je ulica pred bývalou hasičskou zbrojnicou, dnes časť Ulice Matice slovenskej „schovanej“ v tuneli.

Šachovnicové usporiadanie námestia

Z juhovýchodného rohu východným smerom pokračuje bývalá Bernoláková ulica, ktorá zanikla a dnes je už súčasťou Námestia slobody. Južným smerom (vedľa bývalého „Hlinku“) pokračuje v súčasnosti bezmenná ulica ako súčasť Námestia slobody, ale v minulosti známa pod názvami – Dianiškova, ale i Mlynská ulica. Súbežná ulica s južnou stranou Námestia slobody je súčasná Ulica M. Mišíka, bývala Ružová ulica.

Juhozápadný roh tvoria ulice – južným smerom Gramantíkova (dnes pokračuje Rastislavovou ulicou) a západným smerom zaniknutá Okánikova ulica, neskôr Ulica G. Švéniho (správne Augustína) v súčasnosti priestor pred OD Prior.

Zo severozápadného rohu Námestia slobody v súčasnosti vyúsťuje len jedna ulica, a to Ulica Š. Moyses, smerujúca ku kláštoru piaristov. Súbežnou ulicou so západnou stranou námestia je terajšia Piaristická ulica. Podľa „nepísaného“ pravidla šachovnicového námestia v tejto časti akoby chýbala ulica severným smerom. Starší Prievidžania si však pamätajú, že v tomto mieste bol peší spojovací priechod na bývalú Poštovú ulicu (dnešnú Hviezdoslavovu), ktorý nazývali „Cez šporkasu“. Tento stav je zachytený aj na starých mapách (1909), ale možno predpokladať, že v minulosti tadiaľ viedla ulica v uvádzanom smere. Našu úvahu podporuje aj zmienka o žilinskom „Hornom námestí“, kde sa taktiež nezachovala jedna z ulíc. Jej existencia sa v súčasnosti tiež len predpokladá.

Architektonické riešenie námestia aj v minulosti zodpovedalo jeho názvu. Bolo dláždené pravouhlo, aj keď diagonálnym smerom. V súčasnosti je vyzdobené mnohými šachovnicami rôznej veľkosti, v letných mesiacoch aj „maxi šachom“, na ktorom si možno verejne overiť svoje zručnosti v tejto hre.

Za zmienku stojí spomenúť aspoň niekoľko miest s rovnakým alebo podobným námestím, ako má naše mesto. Na Slovensku sú to mestá: Nové Zámky, Rimavská Sobota, Žilina, Topoľčany, Bardejov, Krupina, Levoča a iné. V susednom Česku zasa mestá (len výber): Horní Blatná, Boží Dar, Jihlava, Klatovy, Česká Třebová, či Františkovy Lázně. Vo svete zasa: Manfredonia (*mesto bolo založené roku 1256 Manfredom, nemanželským synom normandského kráľa Fridricha II. po tom, čo v roku 1223 bolo zemetrasením zničené mesto Siponto. Šachovnicový pôdorys hovorí, že sa mesto stavalo podľa plánu*), ale i Buenos Aires, New York a putovanie jeho Manhattanom, Santa Cruz a iné.

Ambíciou tohto článku bolo vysvetliť otázku (aj nevypovedanú), prečo sa naše námestie nazýva šachovnicovým.

Ján Sabo